

Klare og greie linjer i vor politik (1)

Taler

Gunnar Knudsen

Dato

10 mars 1908

Sted

Stortinget

Omstendigheter

Trontaledebatt

1 Den sag, som egentlig er under debat, er jo Hans Majestet kongens trontale og beretningen om rigets tilstand. Det er nu egentlig ikke hverken trontalen eller beretningen om rigets tilstand, som fanger menneskenes interesse i denne tid; men det, som vistnok vil blive gjenstand for debat, er den redegjørelse eller den
5 erklæring, som stasaministeren afgav, da trontalen forrige gang var opslaaet til behandling, den 21.de februar. Denne redegjørelse, som jo nærmest maa karakteriseres som ministeriets programtale, er det jo egentlig, som vil komme under debat ved nærværende leilighed, og det er i anledning af, den, at jeg har forlangt ordet.

10

For at kunne faa fuld oversigt over den nuværende stilling saaledes, som ialfald jeg og den gruppe, jeg tilhører, ser den' vil det være nødvendig, at gjenkalde i erindringen, hvorledes den politiske udvikling har fortonet sig i de to sidste aar. Jeg vil gjenkalde i erindringen, at ved valgene i 1906 mødte partierne op som
15 sedvanlig med sine programmer foran valgkampen. Men umiddelbart før valgkampen begyndte, mødte regjeringen op med et spesielt valgprogram. Jeg tror, det er uhørt i dette lands historie, en regjering møder op med et valgprogram og om det har hændt i noget andet lands parlamentariske historie, ved jeg ikke; jeg har aldrig hørt tale om det ialfald. Under alle omstændigheder,
20 dette valgprogram fik en overmaade stor betydning under valgene i mange valgkredse, idet programmet blev akcepteret af høire eller samlingspartiet, som de ogsaa kaldes, og da programmet i flere henseender laa noksaa tæt op under venstres program, saa blev følgen den, at i flere valgkredse var der flere af de repræsentanter, som nu sidder her i salen, som sluttet sig baade til venstres
25 valgprogram og samtidig erklærede, at de kunde slutte sig til regjeringens valgprogram. Dette i forbindelse med andre omstændigheder - jeg tænker nu nærmest paa 1905 og de politiske forhold, som begivenhederne da affødte,

endvidere den omstendighed, at vi i 1906 første gang prøvede enmandskredse -
30 alt dette gjorde, at der over valgene i 1906 ikke laa den politiske klarhed, som vi
ellers har været vant til i det politiske liv her i landet. Da saa stortinget traadte
sammen i 1906 om høsten, erklærede den Michelsenske regering med
statsministeren som ordfører, at han maatte have en klar og grei udtalelse fra
stortinget om, at der var politisk og parlamentarisk samarbeide.

35 Jeg skal ikke gjenkalde i erindringen de lange debatter, som da blev ført, men jeg
skal bare referere den beslutning, som tilslut her i stortinget blev vedtaget og
som lyder saaledes: «Under henvisning til statsministerens udtalelser - i
stortinget den 27de oktober d.a. angaaende forholdet mellem regeringens og
40 venstres programmer, hvilke udtalelser byder vilkaar for et parlamentarisk
samarbeide, erklærer stortinget sig beredt til at søge de foreliggende
betydningefulde nationale, finansielle og sociale spørgsmål løst i samarbeide
med regjeringen» o. s. v. Denne udtalelse blev vedtaget med et overmaade stort
flertal, det var over 100 stemmer. Enhver af os, som er medlem af denne
45 forsamling, vil dog vide, at dette flertal var mere kunstig end reelt. Jeg finder det
overflødig nærmere at gaa ind paa dette; men det er et faktum, at dette store
flertal ikka kunde betragtes som udtryk for, hvad jeg vil kalde regeringspartiet i
stortinget.

50 Dette viste sig ogsaa meget snart udover i sessionen. Der kom ved et par
anledninger til afgang i overmaade vigtige anliggender, jeg skal nævne
folkeforsikringsagen og Mjøsagen - anliggender, hvorunder regjeringen fandt
opfordring til at gjøre kabinetsspørgsmaal af den beslutning, som stortinget
fattede. Trods dette blev beslutningerne her i stortinget fattet med overmaade
55 knebent flertal. Dette gav jo et noksaa korrekt udtryk af situationen og et ganske
andet billede end voteringen under trontaledebatten. For ydermere at klargjøre
eller illustrere stillingen skal jeg nævne behandlingen af det forslag til forandring
i vasdragsloven, som umiddelbart efterpaa Mjøsagens behandling blev
forelagt odelsting og lagting Dette forslag til forandring i vasdragsloven
60 modsatte regjeringens repræsentanter her i odelstinget og navnlig i lagtinget sig
paa det aller skarpeste. Trods dette blev det vedtaget saavel i odelstinget som i
lagtinget med overmaade stort flertal, i lagtinget med næsten 2/3 flertal, og det
uagtet der i lagtinget optraadte to statsraader, deriblandt justisministeren, som
erklærede, at beslutningen i tilfælde maatte karakteriseres som grundlovsstridig,
65 og den opfatning blev fastholdt, da sagen blev forelagt kongen, idet enkelte af
statsraaderne fremdeles fandt at maatte fraraade sanktion som grundlovsstridig.

70 Jeg anfører dette, for jeg tror, det viser kanske bedre end noget andet, at i virkeligheden havde regjeringen i forrige session ikke noget virkelig flertal, ikke noget decideret flertal, det vil med andre ord sige, at regjeringens stilling var saadan, at dens forelæg ikke faldt sammen med de opfatninger, som var gjældende blandt stortingets flertal. Jeg tror, disse ting, jeg her har anført, vil
75 bevise dette.

Da stortinget var gaaet fra hinanden, saa fandt regjeringens chef ud over høsten at maatte tage afsked af helbredshensyn, og i formen blev ny regjering dannet, den regjering, som nu sidder; der blev ogsaa samtidig foretaget en del
80 statsraadsskifter. At der blev foretaget en saadan væsentlig forandring midt imellem sessionerne, naar stortinget ikke var samlet, vakte den gang adskillig opsigt og fra venstrehold misbilligelse, idet man mente, at det var stridende mod parlamentariske grundsætninger, at en saa væsentlig regjeringsforandring fandt sted, naar stortinget ikke var samlet. Imidlertid, det var jo helbredshensyn fra
85 statsministerens side, som gav anledning til forandringen, og nød bryder, som bekjendt, love, saa derpaa mener jeg under de omstændigheder ikke kan være noget at sige.

Men samtidig som statsministeren tog afsked, blev der forelagt en meget vigtig
90 sag, som i forrige session var adskillig bemærket og adskillig under diskussion. Det var koncessionsspørrsmaalet vedkommende Rustvangen. Mod statsminister Michelsens og statsraad Bothners dissens blev der givet koncession til en udlænding paa disse gruber ved Rustvangen. Dette tror jeg ogsaa i grunden er ganske betegnende for situationen.

95 Nu vil jeg videre bemærke: da stortinget traadte sammen, besluttede den gruppe, som allerede efter Mjössagens behandling havde bestemt sig til at organisere sig som gruppe, de 50 mand af venstre, som havde staaet i opposition mod regjeringen i disse vigtige sagers afgjørelse, ved Mjössagen og ved
100 folkeforsikringen, at organisere sig som stortingets venstreforening, og det er gjort. Straks efter sammentraadte venstres landsmøde. Dette landemødes udtalelser finder jeg at burde referere; thi baade landsmødets afholdelse med de dertill knyttede udtalelser og organisationen af stortingets venstreforening er skridt inden stortingets venstre, som er af ganske stor betydning for
105 venstrepolitiken og for politiken i det hele taget her i landet. Den uklarhed i vor

politik, som der her været, og som har, saa at sige, lagt sig over det politiske liv siden 1905, var der blevet større og større misnøje med udover landet, og man forlangte mere og mere høilydt klare og greie linjer i vor politik. Det er disse
110 opfatninger, som har faaet sit udslag i disse udtalelser, som fremkom paa venstres landsmøde, og som gav anledning til, at femtimandsgruppen organiserede sig som stortingets venstreforening.

Den første post i landsmødets udtalelser - der er 3 poster - lyder saaledes: «I
115 overensstemmelse med sine traditioner opretholder venstre sin stilling som et selvstændig nationalt og demokratisk parti og indgaar ikke politisk eller parlamentarisk forbindelse hverken med højre (samlingspartiet) eller med det socialistiske parti». Med denne udtalelse mente man at slaa fast, at man for venstres vedkommende vilde have klare og greie linjer til begge sider; man vilde
120 ikke have noget politisk og parlamentarisk - jeg understreger disse 2 ord - med andre politiske partier. Hvorfor vilde man ikke det? Jo, fordi al erfaring lærer at i det politiske liv maa der partier til, dersom man i det hele taget vil, at samfundslivet skal faa sunde udslag og faa en fremgang og udvikling, som er besjælet af sunde ideer; det var det, man vilde. Al erfaring fra alle lande viser, at
125 der maa partier til, «forat det gode skal aabenbares». Og det ligger ogsaa i sagens natur, at dersom der i samfundet ikke er partier, vilde mange vigtige og endog skjæbnesvangre beslutninger kunne gennemføres, som ikke har været tilstækkelig drøftede og kritiserede. Derfor er det nødvendigt for et sundt politisk liv, for et fremadskridende samfund, at have partier.

130 Den anden og tredje post, som blev vedtaget at landsvenstremødet, vedkommer nærmest opgaver, som har meldt sig, kan man sige, i den aller sidste tid, efterat valgene var afholdt. Den anden post lyder saa: «Statsmagterne bør med fast haand verne landet mod den fare, som direkte og indirekte truer dets
135 økonomiske og nationale uafhængighed fra den fremmed kapitals side». Og den tredje: «Der bør snarest mulig gives endelige, fuldt effektive lovbestemmelser sigtende til at hindre, at jord og skog samles paa enkeltmænds eller selskabers hænder i en udstrækning, som kan blive til skade for en selvstændig bondestand». Jag behøver ikke, tror jeg, nærmere at dvæle ved betydningen af
140 disse 2 beslutninger. Det er dagens politik, som drøftes baade her i denne forsamling og udenfor den, i pressen og mand og mand imellem, og enhver ved, hvad det betyder, hvad landsvenstremødet ved den anledning udtalte. Dette er altsaa den stilling, vi staar i.

Saa under 21de februar kommer ministerchefen med den erklæring, som han oplæser paa ministeriets vegne. Denne erklæring har som bekjendt givet anledning til en ganske almindelig drøftelse i det hele land og i pressen og mand og mand imellem, idet man finder, at statsministerens politiske udtalelser ved
150 den leilighed har faldt uklare og saadan, at det vistnok for de fleste falder vanskelig at forstaa, hvad egentlig regjeringens politiske linje er.

Det er i den siste del af statsministerens foredrag, at han tager ordet for at omtale regjeringens forhold til de politiske partier. Han siger da til at begynde med: «I
155 det store taget kan jeg henvise til statsminister Michelsens erklæring i stortinget den 27de oktober 1906 og til den derefter vedtagne Bernerske dagsorden af 1ste november næsteften». Jeg tror, at naar man har i erindring, og det har vi allesammen, hvad statsminister Michelsen udtalte under trontaledebatten i forrige session, kan man ikke godt

160 opfatte denne henvisning anderledes end ved at gaa ud fra, at regjeringen henholder sig til den politiske linje, som statsminister Michelsen da drog op for ministeriet. Den bundede som bekjendt deri, at ministeriet søgte sin støtte saavel i samlingspartiet, høire, som i venstre eller rettere sagt en del af venstre.
165 Det var statsminister Michelsens opgave, og han havde den ide - han stod jo ikke alene med den, den har været delt af flere i vort politiske liv, navnlig af det saakaldte samlingsparti - at man her i landet skulde faa to mægtige partier. Det ene parti skulde være det liberale samlingsparti, og det andet blev socialisterne. Alle andre partier skulde forsvinde - muligens, med undtagelse at nogle
170 antediluvianske levninger af høire, som da blev tilstrækkelig haanet. De af venstre, som ikke fandt at kunne gaa op i et saadant liberalt samlingsparti, blev henvist til socialisterne.

Denne, hvad jeg vil kalde, politiske ide - jeg erkjender, at det er en ide, men ikke
175 noget andet heller, men en i høi grad mislykket ide efter min mening - har jeg aldrig kunnet forstaa berettigelsen af; thi som jeg tidligere har udtalt, jeg mener, at i et friskt samfund skal og maa der være partier, ikke bare et saadant yderliggaaende parti som det socialistiske og saa et høireparti eller, om man vil, et mellemparti, som skulde ligesom optage alt det, som ikke er socialistisk i et
180 samfund. Et saadant samfund tror jeg ikke eksisterer paa jorden, og det vil ganske vist heller ikke komme til at eksistere her i landet. Der er mellemstandpunkter, som vil have sine repræsentanter og sine sterke repræsentanter. Venstre har været den ledende kraft i vort politiske liv i mere

185 end en menneskealder, og det er ikke sandsynlig eller rimelig, at dette parti uden videre skulde forsvinde eller gaa op i noget andet, det er ikke sandsynlig og rimelig og ikke alene det, men det vilde være alt andet end heldig efter' min formening.

190 Nu, det forekommer mig, at saaledes som statsminister Løvlands udtalelser falder, saa maa det være den nuværende regjerings mening at ville fortsætte i saa henseende i det forrige ministeriums spor. Men saa heder det videre:
«Regjeringens nuværende medlemmer tilhører venstre, tre af dem er stortingsmænd, valgt paa venstres program. Den politik, regjeringen har ført og
195 agter at føre, svarer dertil. Det er fortsættelse af venstres linje.» Denne udtalelse forekommer mig meget eiendommelig, ialfald forekommer den mig at være noksaa uforstaaelig, idet jeg ikke kan andet end gaa ud fra, at regjeringen, som i det væsentlige, ialfald for flerhedens vedkommende, bestaar af de samme medlemmer iaar som ifjor, maa ialt væsentlig hylde samme politiske grundsyn
200 som den Michelsenske regjering. Derfor kan jeg ikke rigtig forstaa, hvorledes den da kan udtale, at dens politik er en fortsættelse af venstres linje. Endnu uklarere bliver det, naar man ser, hvad der staar. "Ligeoverfor venstre kan vi ligesaa lidt iaar som forrige aar se nogen saglig hindring for at arbeide sammen." Det er ogsaa erkjendt i den af regjeringen ifjor akcepterede dagsorden, at
205 programmerne giver grundlag for samarbeide. Hvis det betyder, at regjeringen ingen saglig hindring ser for samarbeide under saa at sige det daglige arbeide, som foregaar her i stortinget, saa er det naturligvis fuldkommen korrekt. Under det daglige arbeide, som forekommer her i stortinget, er det meget sjelden, at politiske divergenser kommer op. De daglige bevilgninger, endog tildels ogsaa
210 lovsager gaar jo med tilslutning fra alle partier, endog det socialistiske, saa forsaavidt er det naturligt, at stateministeren har sine ord i behold. Den slags saglig samarbeide vil kunne finde sted mellem alle partier uden forskjel. Men det har jo været antydnet, at det ikke var det, som ministeriets chef her mente; men man har troet, at ministeriets chef har ment paa ministeriets vegne at kunne
215 udtale, at ministeriet vilde gjøre en vending mod venstre. Ja, dette har jeg havt vanskelig for at tro, og jeg har fremdeles vanskelig for at tro det. Naar man tager i betragtning det, som jeg nævte, hovedtrækkene ved de politiske afgjørelser i forrige session, hvor det jo ved at par leiligheder stod noksaa skarpt - naar en regjering finder at maatte gjøre for hele regjerigens vedkommende
220 kabinetsspørsmål, saa er stillingen noksaa skarp - naar man da tager i betragtning, at ved begge disse leiligheder stod 50 mand af venstre i opposition mod regjeringen, saa er det ikke godt at forstaa, hvorledes den ærede

statsminister kan sige, at ligeoverfor venstre kan vi ligessa lidt iaar som forrige
225 aar se nogen saglig hindring for at arbeide sammen.

Hvis ministeriet hermed gaar ud fra, at ministeriet vil foretage en fuldsteendig
politisk strømkantring, ja, da er det forstaaelig. Hvis det er stillingen, at
ministeriet vil slutte sig til den politisks linje og de politiske betragtninger, som
230 blev fremholdt af venstre i forrige session, saa er det forstaaelig. Det har jeg
imidlertid vanskelig for at tro. Det er de samme personer, som sidder iaar i
regjering som sad der ifjor, og det er vanskelig at tro, at disse samme personer,
som da fandt at maatte gjøre kabinetsspørsmaal paa landsvigtige afgjørelser ikke
skulle erklære pater peocavi. Jeg har ikke let for at tro det. Der er da kanske
235 andre forklaringer mulig; men jeg skal ikke indlade mig paa det. Regjeringens
chef vil formentlig finde grund til at give nærmere forklaring.

Jeg mener saaledes, efter hvad jeg nu har anført, at den forklaring, som
regjeringens chef afgav den 21de februar, giver en uklar stilling for regjeringen
240 ligeoverfor, partierne. Den gjør regjeringens stilling noksaa uklar, og endvidere
mener jeg som medlem af den tidligere nævnte femtimandsgruppe, som har
organiseret sig som stortingets venstreforening, at burde fremholde, hvad jeg
ogsaa nu har gjort i, hvad jeg har udtalt, at det politiske arbeide her i landet til
landets gavn helst bør gennemføres saaledes, at det baade i administration og
245 storting repræsenteres af venstres linje, venstres program og de principer, der
ligger til grund for venstres program. Det er min mening. Hvorvidt den deles af
stortingets flertal, se det er at andet spørsmaal. Jeg vil ikke sige, at det ikke hører
hid, det gjør det; men de betragtninger, som jeg har fremholdt, er ikke afhængige
af den omstændighed, om de deles af stortingets flertal eller ikke. Vi mener, at
250 disse betragtninger maa fremholdes, og saaledes som vi i det hele taget betragter
fundamenterne for den saa ofte nævnte, men ofte misbrugte nye arbeidsdag i
landet, de grundprinciper, som skal ligge til grund for vort arbeide for dennes
fremme, mener vi, at de maa ligge paa venstres linje. Vi mener, at venstre er det
parti, som kraftigst og sterkest fremholder de midler, hvorved Norge skal ikke
255 alene reises økonomisk og socialt, men ogsaa bevares for eftertiden og for vore
efterkommere.

Det er det, som vi har mod, og som vi alle sammen inden venstre har mod
samlingspartiet og høire, at de ser ikke længere end for dagen. Vi mener, at de ser
260 for kort. I det politiske liv maa man ikke arbeide for dagen og for døgnen. Men
man maa sandelig huske paa vore efterkommere. Vore efterkommere vil huske

os, det kan vi være visse paa. Hvis man styrer saaledes, at ikke ogsaa de, som kommer efter os, kan finde sig tilrette i det land, vi efterlader, saa vil vi faa høre
265 det og med rette, og der mener jeg, at venstre, som man siger, har taget midt paa træet. I disse store og vigtige spørgsmaal, som nu er oppe, og hvor under der gjøres betydelig arbeide for at udvikle landets naturlige hjælpemidler, er vi fuldt paa det rene med, at vi kan ikke, og vi vil heller ikke modsætte os, at der hertil anvendes udenlandsk kapital, udenlandsk indsigt; men det, som vi vil, er dette,
270 at vi faar indrette os saaledes, at vore efterkommere ogsaa faar noget, naar den tid kommer, da norsk kapital og norsk indsigt vil kaste sig over udnyttelsen af disse vore naturlige herligheder og det er dette, som jeg ikke har fundet at regjeringen - baade den nuværende regjering og den forrige - har havt øinene fuldt aabne for. Jeg tror, at de har været tilbøielige til at arbeide for meget for,
275 hvad jeg vil kalde dagens behov og døgnets behov. Der vil rimeligvis blive anledning til at komme nærmere ind paa dette senere og da nærmere dokumentere, hvad jeg her har udtalt. Jeg finder det ikke fornødent nu paa debattens foreløbige stadium at gjøre det.

280 Jeg vil i henhold til de udtalelser, som jeg her har fremkommet med, tillade mig at fremsætte et forslag til en stortingsudtalelse paa egne og meningsfællers vegne. Den lyder saaledes: "I anledning af regjeringens uklare stilling til de politiske partier, udtaler stortinget, at et tillidsfuldt og frugtbringende samarbeide alene kan tilveiebringes med en regjering, som erklærer at ville søge sin
285 parlamentariske støtte hos stortingets venstre, at ville fremme de paa venstres program opførte sager og søge nye spørgsmaal løst overensstemmende med de principer, som ligger til grund for dette program. Trontalen og beretningen om rigets tilstand vedlægges protokollen."

290
Kilde
Stortingstidende 1908, s. 706-710

URI
<https://www.virksommeord.no/tale/klare-og-greie-linjer-i-vor-politik-1>

295

300